

Tshifhiwa tsha Sisanda

Tshitori nga Gcina Mhlophe

Zwifanyiso nga Jiggs Snaddon-Wood

Ḑuvha ḽinwe na ḽinwe musi Sisanda a re na vhukale ha minwaha ya malo a tshi swika hayani u bva tshikoloni, u bvula yunifomo yawe, a ḽa tshiswiḽulo tshawe a fhedza nga u tamba muravharavha na makhulu wawe vha mukalaha. Vha ḽiphina nga maanda nga u tshimbidza “thoga” dzavho u mona na bodo lune ha ḽodi u litsha u tamba. Fhedzi, vha mu humbudza uri zwiḽa u ḽodou u vha mulangi wa bannga ḽuvha ḽinwe musi o no aluwa.

“Ni ḽo zwi itisa hani arali ni sa ḽodi u ya sekondari?” makhulu wawe vha mukalaha vha a swaswa.

Sisanda a ḽisetshela. “Ndi ḽo ya sekondari nda dovha nda ya na yunivesithi. Ndi ngazwo ndi tshi shuma nga maanda tshikoloni!”

Sisanda o lapfa u fhira vhukale hawe – o dzhiela khotsi awe. Tshifhatuwo tshawe tsha tshipulumbu na u mwemwela ho nakaho ndi zwa mme awe. Vhabebi vhawe vhuvhili havho vha tou ri vhusiku sala nduni matsheloni maḽwe na maḽwe vha tshi ya mushumoni vhugalaphukha ha tsini. Nga tshifhinga tshine Sisanda na khonani dzawe vha thoma tshikolo ngatsho, mabisi o ḽalaho vhaendelamashango a vha a tshi khou swika u ḽa u vhona phukha dza Afrika dzo nakaho.

Nga ḽuvha ḽawe ḽa mabebo ḽo fhiraho, Sisanda o tondwa nga ndila yo khetheaho – vhabebi vhawe vho wana thendelo ya uri a vhe na vhuḽambo vhugalaphukha. ḽhuḽwa dza vhugalaphukha dzo vha na dzangalelo ḽa u ḽodou ḽivha nga ha tshigwada itshi tsha vhathu. Dzo tatamudza mitsinga yadzo milapfu uri dzi vhone zwavhuḽi vhuḽambo nahone dzo ita na u vhonala sa dzine dza khou tama tshipida tsha khekhe ya ḽuvha ḽa mabebo! Sisanda o funa ḽhuḽwa. Phukha dzoḽhe dzo vha dzo khetheaho khae, fhedzi ho vha ḽhuḽwa dzo fhumulaho na u vha na vhulenda dze dza tswa mbilu yawe. A nga fhedza ḽuvha ḽoḽhe a tshi khou dzi ḽalela.

Nga Lavhutanu linwe, khotsi a Sisanda vho tsvhanya u vhuya mushumoni. Vho vhonele vho dinalea nga maanda.

“Mulandu ndi mini, Baba?” Sisanda o vhudzisa.

“Namusi guma la notshi lo luma thudwa ya mudzadze,” ho talutshedza khotsi a Sisanda. “Thoho yayo yo vha yo zwimba nga u lumiwa lwe na maoto ayo a u naka a vha o valea. Ro lingedza zwothe u i thusa, fhedzi zwe vhutoto – yo mbo di fa. Zwi vhavhesaho ndi uri yo vha i na tshinamana tshine tsha kha di i toda.”

“Nne nne mayoo!” ho amba Sisanda a tshi thoma u lila. “Ndi tama ho vha hu na tshe nda vha ndi tshi nga ita. Tshinamana tshi tea u vha tshi tshi khou lila u fana na nne.”

Sisanda a lila o lila. Mme awe vho lingedza u mu khuthadza. Vho ita na u mu vhalela tshinwe tshitori nga tshifhinga tsha u edela u mu thusa uri a hangwe uri o pfela hani vhutungu tshinamana. Mafhedziseloni, Sisanda o mbo di farwa nga khofhe zwezwo a tshi khou thetshelesa ipfi la mme awe.

Nga matsheloni a li tevhelaho Sisanda o vuwa e na muwe muhumbulo!

“Ndi nga tuwa navho mushumoni namusi naa?” o vhudzisa baba wawe. “Ndi na tshifhiwa tsha nwana thudwa.”

Vhabebi vhawe vha sedzana, vha mwemwela vha ri, “Ee, zwo luga ni nga tuwa na rihe.”

Ho vha hu tshi dudela fhedzi hu na makole. Tshinwe na tshinwe vhugalaphukha tsho vhonele tsho fhumula nga ndila i songo dowealeho.

“Ndi humbula uri duvha a longo bva namusi ngauri lo tungufhalela tshinamana,” ho amba Sisanda.

Ndou khulukhulu ya lavhelesa muta u no khou pfuka nga henefho tsini.

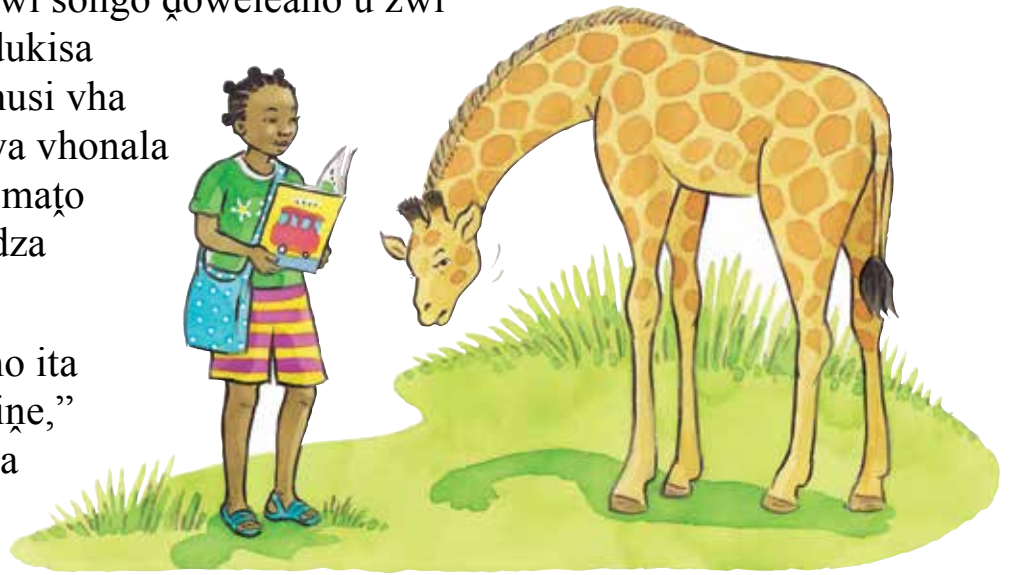
“Khamusi i khou mangala kusidzana ku yaho mushumoni na vhabebi vhako,” ho amba mme a Sisanda.

Sisanda a tenda nga tsho. “I do mangala musi i tshi vho divha,” o humbula.

Vho wana tshinamana tsho ima tshi tshothe. Mutsinga watsho musekene wa lapfa wo tsela fhasi na maoto atsho mahulu a burauni a vhonala a songo tsha. Sisanda a ima tsinisa natsho nga hune a kona. O vula bege yawe tshukhu a bvisa bugu. Zwenezwo, zwo mangadzaho na vhabebi vhawe, a thoma u vhalela tshinamana. Tsha rembulusela tsho yatsho thungo ya ipfi lawe tsha thetshesela sa tshine tsha nga tshi khou pfesesa ipfi linwe na linwe. Mathomoni, vhabebi vha Sisanda vho humbula uri u vhalela tshudwa ndi zwithu zwi songo dowealeho u zwi

ita, fhedzi vha shandukisa mihumbulo yavho musi vha tshi vho na ndila ye ya vhonala i na mulalo ngayo – maoto ayo a vhulenda o sedza kha Sisanda.

“Tshitori tshanga tsho ita uri tshi pfe tshi khwine,” Sisanda o talutshedza makhulu wawe vha mukalaha musi a tshi swika hayani.

Sisanda o ya u tolela tshinamana nga masiari manzhi na nga mafhelo a vhege. Tshifhinga tshothe a tshi ya, o tuwa na tshinwe tshitori tshine a do vhalala. Khonani mbili ntswa dzo vhonala dzi dzavhudi musi dzi dzothe lwe na vhaendelamashango vha fhiraho nga henefho vha foda zwinepe zwadzo.

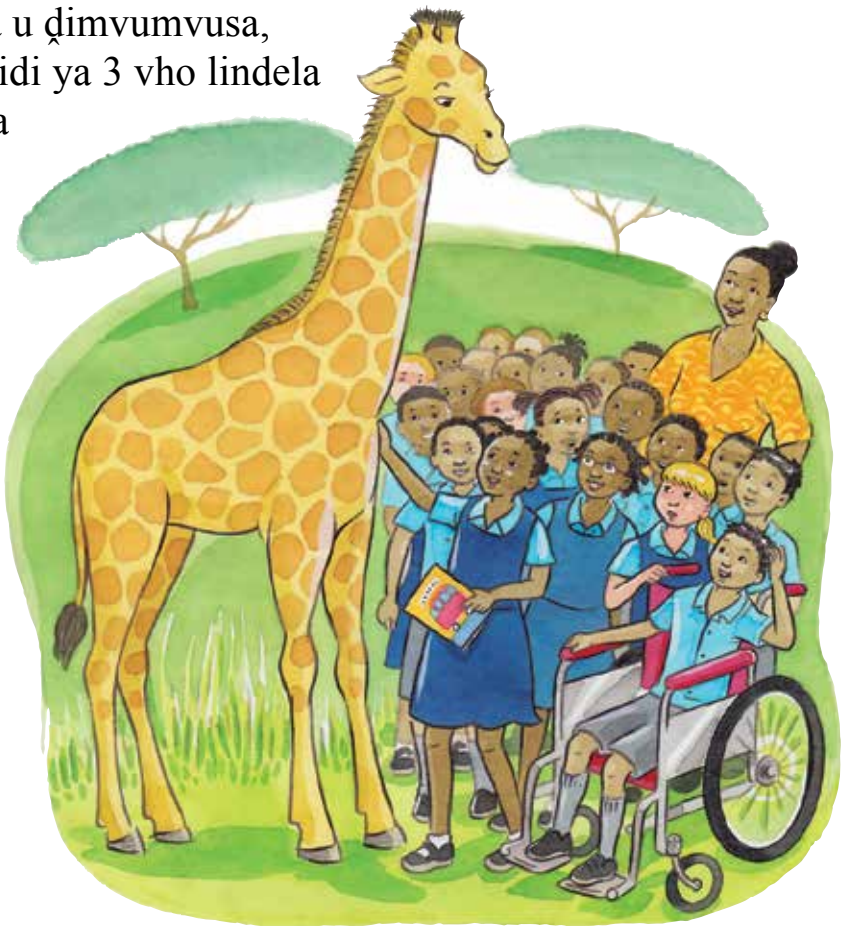
Nga zwithuku nga zwithuku tshinamana tsha vha na nungo. Vhathu vha vhugalaphukha vho vha vha tshi khou tshi thogomela nga maandana na lufuno lwothe lu bvaho kha khonani ntswa, Sisanda, lwo shuma sa manditi.

Duvha linwe mulangi wa vhugalaphukha a humbela Sisanda uri a nee khonani ntswa dzina.

“Ndi humbula uri Thokozani ndi dzina lavhudi,” ho amba Sisanda.

Nga duvha li tevhelaho mulangi wa vhugalaphukha a founela mugudisi wa Sisanda. A ramba vhagudi vhothe vha kilasini ya Sisanda uri vha de vha vhone Thokozani. Tshudwa ya u naka yo lapfa na u vha na nungo kha minwedzi miraru u bva tsha madalo a u thoma a Sisanda.

Nga ḍuvha ɓa lwendo lwa u ḍimvumvusa, vhana vha fuiṅa vha Gireidi ya 3 vho lindela nga vhutami uri gethe dza vhugalaphukha dzi vule. Zwenezwo Sisanda nga u ḍihudza a isa muṅwe na muṅwe kha Thokozani. Vhaṅwe vha vhana vha lavhelesa ṭhuḍwa ndapfu vho mangala. Vhaṅwe vha mwemwela vho tshuwa. Mugudisi wavho, Vho Khanyile, vha sokou mwemwela.

“Khonani yaṅu yo naka, Sisanda. No i ṭhogomela zwavhuḍi,” vho amba nga vhulenda.

“I pfi nnyi?” ho vhudzisa muṅwe wa vhatukana.

“Thokozani,” ho fhindula Sisanda.

“Thokozani zwi amba ‘u takala’,” ho ṭalutshedza Vho Khanyile.

Vhana vha dzula fhasi vha thetshesela musi Sisanda a tshi vhala tshiṭori tshe a vhalela Thokozani nga ḍuvha ɓe vha ṭangana lwa u thoma. Mulangi wa vhugalaphukha a foda zwiṅepe. Vhaṅwe vha vhaendelamashango vhe vha vha vha tshi khou fhira nga henefho na vhone vha foda-vho zwiṅepe. Na mufodi wa zwiṅepe a bvaho kha gurannḍa yapo a foda-vho. O fulufhedzisa uri tshiṅepe tshavho tshi ḍo vha tshi kha gurannḍa hu si kale. Muṅwe na muṅwe a vhandelela zwannḍa.

Tsha ḍa tsha vha tshifhiwa! U vhalela u fhola khonani.

••••• KHA VHA SUMBEDZE VHUKONII •••••

- Kha vha ṭuṭuwedze vhana vhavho u ṭalutshedza tshiṭori nga u vha
- humbela uri vha ole kana u pennda tshifanyiso tsha tshipiḍa tshine
- vha tshi funesa.

Tshifhiwa tsha Sisanda

Tshiṭori nga Gcina Mhlophe • Zwifanyiso nga Jiggs Snaddon-Wood

Tshifanyiso

Olani kana ni ole nga pennde tshifanyiso tsha tshiṭori tshine na tshi funesa.

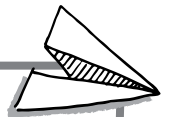
U Vhala

Khethani tshiṅwe tsha zwiṭori zwine na zwi funesa ni tshi vhalele muṅwe muthu, samusi Sisanda o zwi ita kha tshiṭori. Kana ni khethe bugu ya zwiṭori ine na i funa ni shumise zwifanyiso uri zwi ni thuse u anetshela hafhu tshiṭori.

U Nwala

Kha tshiṭori, mufodi wa zwinepe wa gurannḁa ya henefho u foda Sisanda a tshi khou vhalela vhaṅwe vhana kilasini ine a dzhena khayo. Nwalani muvhigo wa gurannḁa une wa tshimbidzana na tshenetsho tshinepe.

Vhutsila

Shumisani zwithu zwa mupo (zwi ngaho matombo, muṭavha, maṭari, zwitanda) ni ite vhugalaphukha. Ni tshi fhedza ni shumise fuḁauru ya u tambisa kana vumba u ita ṭhuḁwa na zwiṅwe zwipuka zwine zwa dzula henefho.

Kushumele

Anetshelani kana ni vhalele nṭha tshiṭori tshine na humbula uri tshi ḁo thusa muṅwe muthu o ṭungufhalaho uri a ḁipfe e khwine.